

מקומו של עורך הדין במשפט העברי

הקדמה ומיקוד

השבוע נלמד ב"ה על מקומו של עורך הדין במשפט העברי, מתוך כך נוסף עוד נדבך בתפקידם של הדיינים ובית הדין בכלל ע"פ התורה. לימודינו השבוע מתחלק לששה חלקים (ע"פ כותרות המשנה המובאות בדפי המקורות) חלק א- שלא תהא סנהדרין שומעת מפי המתורגמן- בחלק זה נתחיל את צעדינו בסוגיה בהבנה מהי הבעיה בשמיעת דברי העדים ע"י מתורגמן. מיקוד המקורות בחלק זה: יש לראות את המכילתא, הגמ' מכות והגמ' בסנהדרין. לאחר מכן יש להבין את המחלוקת בהבנת האיסור בין רש"י לנ"י ע"פ דברי האגרות משה (בשעת הצורך ניתן לדלג על דברי השו"ע) חלק ב-שמיעת בעלי הדינים ע"י המתורגמן- בחלק זה ננסה להבין האם איסור השמיעה מפי המתורגמן שייך גם בבעלי הדין או רק בעדים. מיקוד המקורות בחלק זה: יש ללמוד את הגמ' כתובות (החלק המרכזי לעניינינו מתחיל מהמילים ההוא ארוס לפני כן למעשה זו רק הקדמה להבין את הסוגיה שם ואין להתעכב על כך יתר על המידה) לאחר מכן יש לראות את המאירי והרמב"ם (ניתן לדלג על רש"י והב"ח בשעת הצורך). יש ללמוד את דברי הפרישה וכיצד הכריע השו"ע להלכה חלק ג- שמיעה מפי המתורגמן בדיני נפשות ובדיני ממונות- בחלק זה נחקור האם גם בדיני ממונות חל איסור השמיעה מפי המתורגמן. מיקוד המקורות בחלק זה: יש ללמוד את כל המקורות (ריטב"א, ב"ח ורדב"ז) בפרט יש להתעכב על דברי הרדב"ז שמביא עקרונות חשובים בכלל סוגייתנו השבוע. חלק ד- שמיעה מפי המתורגמן "באנטלר" ומורשה- בחלק זה ננסה להבין האם ישנו הבדל בין דין המתורגמן הנ"ל לבין מורשה ואנטלר- שליח. מיקוד במקורות בחלק זה: ניתן לדלג בשעת הצורך על הירושלמי ולראותו בתוך דברי הר"ן. יש ללמוד היטב את הר"ן שהינו מרכזי מאוד בסוגייתנו וכן לראות את דברי הדרכי משה (על הריטב"א ניתן לדלג בשעת הצורך) חלק ה- עורך דין לנתבע או רק עורך דין לתובע- בחלק זה ננסה להבין מדוע ישנו הבדל בין עורך דין המייצג תובע ועורך דין המייצג נתבע. מיקוד המקורות בחלק זה: יש לראות את השו"ע סמ"ע וש"ך. דברי הש"ך הינם יסוד חשוב מאוד להלכה למעשה בימינו לסוגיה דידן ולכן יש ללומדו היטב. (ניתן לדלג על דברי הריב"ש בעת הצורך) חלק ו- תפקידו של עורך הדין ע"פ התורה- חלק זה למעשה הינו תוספת לסוגיה ואינו חלק מהותי ממנה אך חשוב להבנת תפקידו האידיאלי של עורך הדין. במידה והזמן קצר אין צורך ללמוד חלק זה.

שלא תהא סנהדרין שומעת מפי המתורגמן

מכילתא דרבי ישמעאל משפטים - מסכתא דכספא פרשה כ

מדבר שקר תרחק. [הרי זו אזהרה למדבר לשון הרע. - ד"א הרי זו אזהרה לדיין שלא יושב אצלו דיין בור. - ד"א שלא יעמיד אצלו סניגורין, שנ' עד האלהים יבא דבר שניהם.]

תלמוד בבלי מסכת מכות דף ו עמוד ב

מתני'. היו שנים רואין אותו מחלון זה ושנים רואין אותו מחלון זה ואחד מתרה בו באמצע, בזמן שמקצתן רואין אלו את אלו - הרי אלו עדות אחת, ואם לאו - הרי אלו שתי עדיות, לפיכך אם נמצאת אחת מהן זוממת - הוא והן נהרגין והשניה פטורה. רבי יוסי אומר: לעולם אין נהרגין עד שיהו שני עדיו מתרין בו, שנאמר: על פי שנים עדים. דבר אחר: על פי שנים עדים - שלא תהא סנהדרין שומעת מפי התורגמן ... גמ': דבר אחר: ע"פ שנים עדים, שלא תהא סנהדרין שומעת מפי התורגמן. הנהו לעוזי דאתו לקמיה דרבא, אוקי רבא תורגמן בינייהו. והיכי עביד הכי? והתנן: שלא תהא סנהדרין שומעת מפי התורגמן! רבא מידע הוה ידע מה דהו אמרי, ואהדורי הוא דלא הוה ידע

תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף יז עמוד א

אמר רבי יוחנן: אין מושיבין בסנהדרי אלא בעלי קומה, ובעלי חכמה, ובעלי מראה, ובעלי זקנה, ובעלי כשפים, ויודעים בשבעים לשון, שלא תהא סנהדרי שומעת מפי המתורגמן.

רש"י מסכת סנהדרין דף יז עמוד א
מפי המתורגמן - כשבאין עדי לועזים להעיד בפניהם לא יצטרכו להעמיד מליצים ביניהם, דהוה ליה עד מפי עד.

נימוקי יוסף מסכת מכות דף ג עמוד א (מדפי הרי"ף)
ד"א מפי תורגמן שמא יחליף התורגמן בלשון העדות ועוד כשישמעו הם מפי העדים יתכן להם לחקור אותם יותר:

שולחן ערוך חושן משפט הלכות עדות סימן כח סעיף ו

צריכים הדיינים לכתחלה להיות יושבים בשעת קבלת העדות. צריך שיבינו הדיינים לשון העדות, שלא ישמעו מפי המתורגמן. ואם מבינים מה שהם אומרים, אפילו אם אינם יודעים להשיב, מותר להעמיד תורגמן ביניהם (וע"ל סימן י"ז סעיף ו').

שו"ת אגרות משה אבן העזר חלק ג סימן לב

וצריך לומר בטעם הנ"י מכות דף ו' (דף ג מדפי הרי"ף) שהוצרך לפרש מחשש דשמא יחליף המתורגמן בלשון העדות ומצד דעדיף לחקור יותר הא אף בליכא שום חסרון יש לפסול מדין עמפ"ע, דסובר דהגדת הלועזים לפני הב"ד אף שהב"ד אין מכירין הלשון נחשבו כמגידין לפני הב"ד כיון דהוא מקום מושב הב"ד ושכינה עמהם... ורש"י (סנהדרין יז) שפי' מטעם עמפ"ע סובר דכיון דהב"ד אין מכירין במה שמעידין לפניהם לא נחשב כמעידין לפני הב"ד, שלכן אף שהמתורגמנים נאמנים לומר דכך העידו הלועזים הוי זה עמפ"ע דהרי הלועזים דהם המעידין על המעשה לא העידו בב"ד. ונוגע זה לדינא אם הלועזים העידו אח"כ בפני הב"ד שמכירין לשונם באופן אחר ממה שהעידו תחלה בפני הב"ד הראשון שלא הכירו לשונם דלרש"י שלא נחשבו כהעידו לפני הב"ד כלל הוא כאמרו חוץ לב"ד שיכולין בב"ד לחזור מעדותן ולהגיד באופן אחר ואין בזה משום כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד, ולהנ"י למה שבארתי שבעצם נחשבו כמעידין לפני הב"ד אך שאין מקבלין עדותן מטעם אחר לא יוכלו לחזור מדין כיון שהגיד שוב אין חוזר ומגיד.

שמיעת בעלי הדינים ע"י המתורגמן

תלמוד בבלי מסכת כתובות דף כז עמוד ב- דף כח עמוד א

תניא: המגרש את אשתו - לא תנשא בשכונתו, ואם היה כהן - לא תדור עמו במבוי; אם היה כפר קטן, זה היה מעשה, ואמרו: כפר קטן נידון כשכונה... ת"ר: לזה הימנה בנכסי אביה - אינה נפרעת אלא ע"י אחר. אמר רב ששת: ואי אתו לקמן לדינא - לא מזדקקין להו. רב פפא אמר: שמותי משמתינן להו. רב הונא בריה דרב יהושע אמר: נגודי נמי מנגדינן להו. אמר רב נחמן, תנא באבל רבתי: בד"א - שנתגרשה מן הנשואין, אבל כשנתגרשה מן האירוסין - נפרעת ע"י עצמה, שאין לבו גס בה. ההוא ארוס וארוסתו דאתו לקמיה דרבא, יתיב רב אדא בר מתנא קמיה, אוקי רבא שלוחא בינתייהו; א"ל רב אדא בר מתנא, והאמר רב נחמן: תנא באבל רבתי כו'! א"ל: קא חזינן דקא גייסי בהדדי. איכא דאמרי: לא אוקי רבא שליח בינתייהו, א"ל רב אדא בר מתנא: ניקום מר שלוחא בינתייהו! א"ל, והא [אמר] רב נחמן: תנא באבל רבתי כו'! א"ל: ה"מ היכא דלא גייסי בהדדי, אבל הני קא חזינא להו דגייסי בהדדי.

בית הבחירה למאירי מסכת מכות דף ו עמוד ב

אף על פי שביארנו במשנה שצריך שיהא הב"ד מבין דברי העדים ולא שיקבל עדותם על ידי תורגמן מ"מ כל שהוא מבין את דבריהם אלא שאין יודע לדבר באותו לשון ולהשיב להם עד שיחקור את דבריהם כראוי מותר לו להושיב תורגמן בינו וביניהם להשיב להם ולחקרם שהרי מ"מ מבין הוא את דבריהם ואף על פי שהוא מדבר על ידי תורגמן אינו שומע אלא מפיהם ומ"מ יראה דוקא בעדים אבל בעלי דבר אף לשמען על ידי תורגמן מותר כמו שאמרו בכתובות ההוא ארוס וארוסתו דאתו לקמ' דרבא ואוקים שליחא ביניהו ומידי דהוה אמורשה ששומעין ממנו טענת הבעל דין ואחרוני הרבנים שבספרד פי' שאף בעלי דין צריך לשמוע מפיהם בעדים מה ובלא עד מפי עד הוא אלא אף בבעלי דין ושמועה שבכאן שהוצרך לומר שאף הוא היה מבין את לשונם אלא שלא היה יודע לדבר ולהשיב בבעלי דין נאמרה ומורשה שני שיש לו בשטר כח הבעל דין והרי הוא כגופו וזו של לדבריהם שאף הוא היה שומע מפי כל אחד מהם אלא שלא רצו להעמידם שיטענו זה בפני זה והדברים רחוקים ולדברי הכל דברי

העדים מיהא צריך לשמען מפייהם ומתוך כך היו משתדלים בסנהדרין שיהו יודעים ברוב הלשונות כמו שהתבאר בסנהדרין אלא שאין הדבר מעכב בדיעבד:

רמב"ם הלכות סנהדרין פרק כא הלכה ח

לא יהיה הדיין שומע מפי התורגמן אלא אם כן היה מכיר לשון בעלי דינין ושומע טענותיהם, ואם אינו מהיר בלשונם כדי להשיב להם יעמוד התורגמן להודיע אותם פסק הדין ומאי זה טעם חייב זה וזכה זה.

רש"י מסכת מנחות דף סה עמוד א

התורגמן - שלא יחליף טענותיו ויחייבוהו.

ב"ח חושן משפט סימן יז סעיף קטן ט

ואיכא לתמוה מדברי הרמב"ם מבוואר דמפרש עובדא דהנהו לעוזאי דבעלי דינים היו ואם כן מאי פריך עלה דרבא ממתניתין דלא איירי אלא בעדים דדרש על פי שנים עדים שלא תהא סנהדרין שומעת מפי המתורגמן וכדפירש רש"י שיהיו מכירין בלשון העדים ולא שיעמידו מליץ בינותם וצ"ל דקים ליה לתלמודא דאין חילוק בזה בין עדים לדיינים אבל בספר בדק הבית (סי' יג ס"ה) הביא הרב מה שכתב הריטב"א דיש מרבותינו מפרשים דהנהו לעוזאי עדים הוו עיין שם ולעיל בסימן י"ג:

פרישה חושן משפט סימן יז סעיף קטן ט

לשון הרמב"ם ז"ל כו' עד כעורכי הדיינים כו'. כ"כ בפכ"א מסנהדרין ומשום דעיקר פרטי דינים הללו המה בגמרא רק שהרמב"ם הוסיף קצת לכתוב לשון הרמב"ם: לא יהא הדיין שומע מפי התורגמן. לשון המשנה דבסוף פרק קמא דמכות נקט ז"ל על פי שנים עדים שלא תהא הסנהדרין שומעת מפי המתורגמן ופירש רש"י צריכים הדיינים שיהיו מכירים בלשון העדים ולא שיעמידו מליץ בינותם ודין זה דעדים כתבו רבינו לקמן בסימן כ"ח ס"ט וס"ל להרמב"ם ורבינו דהוא הדין לטענות הבעלי דינין דמאי שנא מעדים דלשניהם חד טעמא דאיכא לעמוד על הדברים טפי ולא יבא לידי רמאות מפייהם מאשר ישמעו על ידי המליץ. גם מעובדא דתרי לעוזי שם משמע דהוא הדין לבעלי דינין וכמ"ש בסמוך: ושומע טענותיהם ואם אינו "מהיר" בלשונם כדי כו'. כצ"ל וכן הוא שם במיימוני וליתא שם הני שלש תיבות "ויהיה מהיר בלשונם" וכן הוא בגמרא שם דאמשנה הנ"ל קאמר שם ז"ל הני לעוזי דאתו קמיה דרבא אוקי רבא תורגמן בינייהו והיכי עביד הכי והתנן שלא תהא סנהדרין שומעת מפי התורגמן רבא מידע הוה ידע מאי הוה אמרי אהדורי הוא דלא הוה ידע ע"כ. וכתב נמוקי יוסף (ג. ד"ה גמרא לעוזי) מבין היה לשונם ומכוין טענותיהם אבל לא היה מכוין בלשון כדי להשיבם והעמיד מליץ כדי להשיב להם מה שרבא חקר אותם ע"כ. והנה לשון הנהו תרי לעוזי דאתו כו' משמע דאבעלי דינין קאי וכן מוכח מלשון נמוקי יוסף הנ"ל שכתב ומכוין טענותיהם [ד] שייך בבעל דין ולא בעדים ומכל מקום הקשה לו מהמשנה דמירי בעדים משום דחד טעמא לעדים ולבעלי דינין וכמ"ש וק"ל: ולשון הרמב"ם בזה הוא מגומגם במה שכתב אלא אם כן היה מכיר כו' דלשון אלא אם כן משמע דאם מכיר אז מותר אפילו לשמוע טענותיהן מהמתורגמן וזה אינו דהא כתב ושומע טענותיהן דמשמע דשומע מפי בעלי דינין ועוד דאין טעם לדבר למה יהיה מותר בכהאי גוונא ועוד דאם כן הוה ליה להגמרא לאוקמי לעובדי דהני לעוזי (כ) [ה]נ"ל בכהאי גוונא. וצ"ל דהכי קאמר דאין לו להעמיד מתורגמן בינותם אלא אם כן מכיר ושומע הטענות מהבעלי דינין ואז מעמיד כדי להשיבם וכדמסיק וכולהו חדא מילתא היא ומ"ש ואם אינו הוה כאלו כתוב ואז אף אם אינו כו'. והיותר נראה דתרתיה קאמר בתחילה אמר לא יעמיד מתורגמן אלא אם כן היה מכיר לשונם לשמוע טענותם ולהשיב להן ושומע הטענות מפייהן אלא שהבעלי דינין רוצים להעמיד מתורגמן להמליץ דבריהן אחר שכבר טענו בפני הדיינים וקאמר דזהו מותר אף אם הדיין מצד עצמו מהיר בלשונם לשמוע ולהשיב אלא שהבעלי דינין לטובתם רוצים להעמיד מתורגמן שרי ואח"כ כתב דכשאיין הבעלי דינין מבקשין מתורגמן אלא הדיין צריך לו מחמת שאינו יודע להשיב דגם זה מותר והוא אוקימתא (ב) [ד] גמרא בהני תרי לעוזי והא דלא מוקי בגמרא עובדא דרבא בהכי משום דלשון הגמרא דקאמר דאתי תרי לעוזי לפניו ואוקי רבא מתורגמן משמע דרבא לצרכו עביד הכי והיינו על כרחך מכה מיעוט הבנת לשונם ולפי זה נתיישב במ"ש בכל הספרים הני שלש תיבות "ויהיה מהיר בלשונם" דלרבנותא כ"כ דאף דאין הדיין צריך למתורגמן מותר לבעלי דינין להעמיד מתורגמן וכנ"ל ודו"ק:

שולחן ערוך חושן משפט הלכות דיינים סימן יז סעיף ו

לא יהיה הדיין שומע מפי המתורגמן, אם היה מכיר בלשונם ושומע טענותיהם. אבל אם אינו יודע בלשונם כל כך שידע להשיב להם להודיעם פסק הדין, מותר להעמיד מתורגמן. הגה: עיין לעיל סימן י"ג סעיך ג'. אם טוענין בכתב אם אחד רוצה לטעון בלשון אחר, והשני בלשון אחר, אין אחד יכול לכוף חברו. (מהרי"ו סימן ק"א).

שמיעה מפי המתורגמן בדיני נפשות ובדיני ממונות

חידושי הריטב"א מסכת מכות דף ו עמוד ב

[והיכי עביד הכי והתנן שלא תהא סנהדרין וכו']. ושמעינן מינה דסנהדרי לאו דוקא אלא הוא הדין לכל בתי דינין, ואפילו בממון, וכן בדין דהא מעל פי שני עדים נפקא דכתיב אפילו בדבר שבממון, והא דאמרינן בפ"ק דסנהדרין (י"ז ב') צריך שיהא בסנהדרין שנים לדבר בכל לשון ואחד לשמוע ומשמע דדוקא בדיני נפשות, אפילו הכי צריך לשמוע ולהבין בלשון בעלי הדין מיהת ואף על פי שאינו יודע לדבר בו כלל וכדאמרינן הכא דרבא הוי ידע מאי דקאמרי.

ב"ח חושן משפט סימן יז סעיף קטן ט

לשון הרמב"ם לא יהיה הדיין שומע מפי המתורגמן וכו'. משנה סוף פרק קמא דמכות על פי שנים עדים שלא תהא סנהדרין שומעת מפי המתורגמן הנהו לעוזי דאתו לקמיה דרבא אוקי רבא תורגמן בינייהו והיכי עביד הכי והתנן שלא תהא סנהדרין וכו' רבא מידע הוה ידע מה דהווי אמרי ואהדורי הוא דלא הוה ידע. ונראה דדוקא בדיני נפשות גלי לן קרא שלא תהא סנהדרין וכו' ואפילו היכא דלא אפשר בדין אחר שיוודע לשונם וכל שכן דדיעבד אינה שמיעה ואין דיניהם דין אבל בדיני ממונות אינו אסור אלא מדרבנן ולכתחלה דוקא ועובדא דרבא דפריך עליה ממתניתין הוי נמי בכהאי גוונא שהיה אפשר בדין אחר שהיה מכיר בלשונם להשיב להם ופרכינן עליה היכי עביד הכי לכתחלה ופריך רבא מידע הוה ידע וכו' אבל היכא דלא אפשר כגון בני איטליא"ה ובני תוגרמ"א הבאים במלכותינו ואין כאן מי שיכיר לשונם כל עיקר שומע הדיין על פי תורגמן אף לכתחלה דבכי הא לא תקנו רבנן:

שו"ת רדב"ז חלק א סימן שלא

שאלת ממני אודיעך דעתי על מה שמכו הדיינים בזמן הזה דנו בארץ ישראל /המילים דנו בארץ ישראל, אינן מופיעות במהדורת ונציה תק"ט/ שאינם מכירין בלשון הלועז שמעמידין תורגמן ודינין להם והא תנן במכות שלא תהא סנהדרין שומעת מפי התורגמן. תשובה גרסינן עלה בגמ' הנהו לעוזי דאתו לקמיה דרבא אוקי רבא תורגמן בינייהו והיכי עביד הכי והתנן שלא תהא סנהדרין שומעת מפי התורגמן רבא מידע הוה ידע מאי דהווי אמרי ואהדורי הוא דלא ידע. ופשטא דהך עובדא משמע דבעדים איירי דתנן דבר אחר על פי שנים עדים שלא תהא סנהדרין שומעת מפי התורגמן ועלה מייתנין הך עובדא משמע דהנך לעוזי סהדי הווי דבעינן בהו מפייהם ולא עד מפי עד אבל בבעלי דינין דליכא האי טעמא דנין שפיר ע"י תורגמן. וטעמא רבה איכא דבעינן עדות שאתה יכול להזימה וע"י תורגמן לא תוכל להזימה שיכחיש את התורגמן ויאמר אני לא כך אמרתי אבל בבעלי דינין לא שייך טעמא דהזמה וגם לדיני ממונות לא בעינן עדות שאתה יכול להזימה. ותו דהא לדעת רוב הפוסקים אין אדם שולח עדותו בכתב לב"ד ואלו טענותיו אדם שולח לב"ד בכתב ודינין על פי טענותיו וכן דעת רוב מפרשים דהך עובדא דלעוזי עדים הווי ... אבל לפי בעלי השיטה האחרת ומכללם הרמב"ם ז"ל שפירש הך עובדא דלעוזי בבעלי דינין פכ"א מהלכות סנהדרין קשה על מה שמכו וי"ל דאפילו לפי שיטה זו שלא תהיה סנהדרין שומעת טענות מפי התורגמן מדרבנן בעלמא הוא דהא קרא בעדים משתעי דכתיב על פי שנים עדים אלא דרבנן אמרו אף טענות הבעלי דינין לא יהיו מפי התורגמן והיכא דאפשר אפשר דלא אפשר לא אפשר ועובדא דרבא הי' שם חכמים אחרים מכירין יפה בלשון הנהו לעוזי ומש"ה פריך והא תנן שלא יהיה סנהדרין שומעת מפי תורגמן והו"ל לרבא לשדורניהו גבי מי שמכיר לשונם ומשני רבא נמי מידע הווי ידע מאי קאמרי ואהדורי הוא דלא ידע אבל היכא דליכא מאן דידע לישנא דהנהו לעוזי שומעין טענותיהם מפי התורגמן כיון דלא שכיח כולי האי ואיכא פסידא לבעל דין לא גזרו רבנן. ומזה הטעם אני אומר דאי ליכא תורגמן כלל שומעים טענותיהם ע"י רמוזות ותנועות ודינין עליהם וזה דוקא לדיני ממונות אבל דיני נפשות אין דינין לא ע"י רמיוזה ולא ע"י תורגמן דלמא לא הבינו יפה כוונתו וכן התורגמן דלמא לא הבין ונמצאו הורגין נפש שלא כדין אבל לגבי ממון הפקר ב"ד הפקר אבל לגבי עדות ממון יש לדון דלמא הא דתנן דבר אחר שלא תהא סנהדרין שומעת מפי התורגמן לאו מדאורייתא הוא אלא מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא היא דקרא לדרשא קמא קאתי וכן הוכחתי

בתשובה אחרת מלשון הרמב"ם ז"ל שכתב בפרק ב' וצריך לישתדל ולבדוק ולחפש וכו' ומשמע דלכתחלה צריך אבל לא לעיכובא וכיון דלא הוי מן התורה איכא למימר דהיכא דאפשר אפשר אבל היכא דלא אפשר לא אפשר כגון דליכא חכם שיכיר לשון העדים אז מעמידין להם תורגמן והוי כאילו הם בעיר אחרת שכתב ר"י בשם ר"ת ז"ל ששולחין עדותם בכתב לב"ד ודנין ע"פ אותו עדות ואף על גב דאמרינן מפיהם ולא מפי כתבם כיון שמכירין עדותן לית לן בה הכא נמי לא שנא כיון שהעדים לפנינו והתורגמן אומר מפיהם הוי עדות שפיר כיון דלא אפשר בלאו הכי. ולפי שיטה זו הדבר ברור אצלי שמקבלין עדות ע"פ תורגמן בעדות ממון אם אין שם דיין שמכיר לשון העדים. אבל לפי שיטה האחרת שאין משלחין עדותן ע"פ כתב ואין עושין ע"פ אותו עדות הדבר צריך לי עיון אם מקבלין ע"פ תורגמן או לא ומסתברא לי דכיון דאי אפשר אלא ע"י תורגמן מקבלין חדא דהוי שעת הדחק וכדאי הם ר"י ור"ת לסמוך עליהם בשעת הדחק: ותו דבשלמא גבי שולחים כתב ידם אפשר למצוא תקנה שיקבלו העדות במקום העדים וישלחו קבלת העדות לב"ד וכן מעשים בכל יום. אבל בב"ד כיון דליכא תקנתא כלל סומכים לדון ע"פ תורגמן כדי שלא להפסיד לבעל דין. וכ"ת איהו דאפסיד אנפשיה דאוזיף ליה קמי סהדי לעוזי דליכא מאן דידע לישנייהו. הא ליתא דהא ניחא הלוואות הודאות גזילות וחבלות מאי איכא למימר וכן יש לדקדק מלשון הרמב"ם ז"ל פ"ט מה' עדות וז"ל החרש כשוטה שאין דעתו נכונה וכו' ואחד חרש מדבר ואינו שומע או שומע ואינו מדבר אף על פי שראיתו ראייה מעולה ודעתו נכונה שצריך להעיד בפיו בב"ד או שיהיה ראוי להעיד בפיו ויהיה ראוי לשמוע הדינין והאיום שמאיימין עליו ע"כ: וכיון שזה ראוי להעיד בפיו אלא שאין אנו מכירין לשונו שפיר דמי ע"י תורגמן והרי הם שומעין דברי הדיינין והאיום מפי התורגמן והא דתנן שלא תהא סנהדרין שומעת מפי התורגמן ועובדא דרבא דלעוזי דמייתנין עלה איירי בדאיפשר ע"י דיין אחר המבין אבל אם אי אפשר לא בשביל כך יפסיד זה דינו והכל חוזר אל הכלל דלא הוי איסור תורה אלא דרבנן גזרו שלא יהיה הדיין שומע מפי התורגמן שלא ישמע ב"ד טענות של שקר מפי התורגמן ופעמים שהנתבע אינו מעיז פניו בפני בעל חובו שיודע האמת כמוהו והשליח מעיז עכ"ל הריא"ף ז"ל בתשובה וזה הלשון מורה ג"כ דהוי מדרבנן הילכך במלתא דשכיחא גזור רבנן במלתא דלא שכיחא שלא ימצא מי שיכיר לשון לועז אלא תורגמן זה ובמלתא דאיכא פסידא לא גזור רבנן וע"י שליח איכא למיחש למה שכתב הריא"ף ז"ל אבל בב"ד שהוא עומד לפני בעל חובו לא מעיז אפילו ע"י תורגמן וכ"ש לגבי סהדי דלא משקרי כיון שאין נוגעין בדבר ומיהו רמיזא גבי עדים ליכא דבהגדה תליא מלתא דכתיב אם לא יגיד ונשא עונו ואם יש שם ג' שמכירים אותו יקבלו העדות וידונו הדיינים על פי אותה עדות: ואם אין שם ג' ולא דיין שיכיר הלשון בזה אני אומר שמקבלים העדות ע"פ התורגמן ותו לא מידי: והנראה לע"ד כתבתי.

שמיעה מפי המתורגמן "באנטלר" ומורשה

תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת סנהדרין פרק ב הלכה א

מתני' כהן גדול דן ודנין אותו מעיד ומעידין אותו חולץ וחולצין לאשתו ומייבמין לאשתו אבל הוא אינו מייבם מפני שהוא אסור באלמנה מת לו מת אינו יוצא לאחר המיטה אלא הן ניכסין והוא נגלה הן ניגלין והוא נכסה ויוצא עמהן עד פתח העיר דברי רבי מאיר ר' יהודה אומר אינו יוצא מן המקדש שנאמר [ויקרא כא יב] ומן המקדש לא יצא: גמ' ניחא דן. דנין אותו וימנה ליה אנטלר. הגע עצמך שנפלה לו שבועה. ואנטלר בשבועה

הר"ן על הרי"ף מסכת שבועות דף יג עמוד ב

ואיפליגו קמאי ז"ל אי מצי נתבע לשווייה שליח לטעון בשבילו לב"ד דאיכא מאן דאמר דמצי משויי והביאו ראיה ממה שאמרו בירושלמי בפרק כהן גדול (דף יח) גבי הא דתנן דכהן גדול דנין אותו וממנה שליח הגע עצמך שנתחייב שבועה ואנטלר מי נשבע פירוש בתמיהה אלמא אי לאו משום עסק שבועה מצי למנויי שליח וכן כתוב בעל הערוך ור"ח ז"ל ולפי דבריהם הא דאמרינן בסוף פירקא קמא דמכות (דף ו ב) הנהו לעוזי דאתו לקמיה דרבא אוקי רבא מתורגמנא בינייהו ואקשינן היכי עביד הכי והתנן שלא תהא סנהדרין שומעת מפי התורגמן הדיא דוקא בעדים אבל בעלי דין שומעין אפילו מפי השליח אבל הרב אלפסי ז"ל כתב בתשובה שאין הנתבע יכול למנות שליח וכן בדין שלא ישמע בית דין מפי התורגמן טענות של שקר ופעמים שהנתבע אינו מעיז פניו בפני בעל דינו שיודע האמת כמוהו והשליח מעיז וכן דעת רבינו סעדיה ז"ל וכי אמרינן בירושלמי גבי כהן גדול וימנה אנטלר משום כבודו אמרו כן דכתיב וקדשתו לכל דבר שבקדושה אבל אדם אחר אינו רשאי ואפילו בנשים יקרות הדין כן שלא התיר להן הרב אלפסי ז"ל למנות שליח אלא שב"ד שולחין לה שולחי ב"ד כגון סופרי הדיינין ולטעון מפיהם אבל לא למסור טענותיהם לאחרים. וכתב הרמב"ן ז"ל שכן נראה בת"ח שתורתו אומנותו וזילא ביה מילתא למיזל גבי בי דינא ולערער בהדי עם הארץ דרשאין בית דין לשגר לו דבריהם ע"י שליח ב"ד דכבוד תורה עדיף אבל כהן גדול אפילו זה גנאי הוא לו ולפיכך ממנה אנטלר וכן ראיתי לו לר"מ ז"ל שהיה סובר כן דהא דתנן סוף פ"ק דמכות ע"פ שנים עדים יקום דבר שלא תהא סנהדרין שומעין מפי התורגמן גמרינן אף טענותיהן של בעלי

דינין שכך כתב בפ' כ"א מהלכות סנהדרין ומשמע ליה דאע"ג דההיא דמכות מעל פי שנים עדים דרשינן ליה ס"ל ז"ל הכי מעובדא דהנהו לעוזי דאוקי רבא מתורגמנא בינייהו ואקשינן היכי עביד הכי והתנן שלא תהא סנהדרין שומעת מפי התורגמן והנהו משמע דבעלי דין הוו מדאמרינן דאתו לקמיה דרבא ואמר נמי בינייהו:

חידושי הריטב"א מסכת מכות דף ו עמוד ב

שלא תהא סנהדרין שומעת מפי התורגמן. ויש אומרים דאע"ג דמייתי לה מקרא דכתיב בעדים דהוא הדין לבעלי דינין דעובדא דהנהו לעוזי דאמרינן אתו לקמיה דרבא דאתו לדינא משמע וכן דעת רבינו מאיר הלוי ז"ל...ואף לסברא דר' מאיר ז"ל אנטלר או מורשה לא חשיב מפי התורגמן דאינהו במקום בעלי דבר ממש הם, והתם בפרק שבועת העדות (שבועות ל"ג ב') תנן עד שישמעו מפי התובע ואוקימנא דבא בהרשאה מפי התובע קרינא ביה, וזה פשוט.

דרכי משה הקצצר חושן משפט סימן קכד אות (ב)

וכתב רבינו דבריו לעיל סימן י"ז (ס"ט). ולי נראה דמתורגמן ומורשה שני דברים הם, דמתורגמן היינו שבעלי דבר הם לפני בית דין רק שהמליץ בינותם וזה אסור אף בתובע מאחר שהוא לפני בית דין יטעון בעצמו, אבל כשאינו לפני בית דין ושולחין כחן ורשותם ביד שלוחן זהו ענין המורשה שמותר בתובע ולא בנתבע:

עורך דין לנתבע או רק עורך דין לתובע

שו"ת הריב"ש סימן רלה

מ"מ נראה, שזהו דוקא בדיני ממונות, שאפשר לחלק בזה בין תובע לנתבע; לפי שהתובע, כל שהרשה אדם בזכות שיש לו בתביעה ההיא, ואמר לו: זיל דון והנפק לנפשך, הרי נעשה השליח כבעל דבר, ולא מצי הנתבע למימר ליה: לאו בעל דברים דידי את. אבל הנתבע, שאי אפשר לו להקנות דבר, אפשר לומר שלא יוכל למנות אנטלר, לפי שיאמר לו התובע: לאו בעל דברים דידי את, ולא אדון עמך, שאין לי דין ודברים עמך. אבל בדיני נפשות, אם יש לחלק, נראה שהדבר בהפך, שהתובע אין ממנה אנטלר, שהרי אין תובעו ממון שיוכל להרשות עליו. אבל הנתבע בדיני נפשות, כיון דבעינן: ושפטו העדה והצילו העדה, ותנן (סנהדרין ל"ב): דיני נפשות, הכל מלמדין לזכות ואין הכל מלמדין חובה, אם כן יכול למנות אנטלר שיטען בעדו וילמד זכותו.

שולחן ערוך חושן משפט הלכות הרשאה סימן קכד סעיף א

הנתבע אינו יכול למנות מורשה שיבא לבית דין וישיב בעדו לתובע, והוא יושב בביתו. ונשים יקרות שאין כבודן לבא לבית דין, משגרין להן סופרי הדיינים ויטענו בפניהם. וכיוצא בזה עושים לתלמיד חכם שתורתו אומנותו, וזילא ביה מלתא למיזל לבית דין ולערער בהדי ע"ה.

סמ"ע סימן קכד ס"ק א

הנתבע אינו יכול למנות מורשה כו'. הטעם מבואר בטור [סעיף א'] וז"ל, כדי שלא יהו הדיינים שומעין טענת שקר מפי המתורגמן, עכ"ל. ור"ל, הנתבע עצמו חזקה הוא דאין מעיז לטעון דבר שקר בפני מי שחייב לו, והוא ראייה שכופר הכל פטור מן התורה משום חזקה דאין הנתבע מעיז [עיין ב"ק ק"ז ע"א], משא"כ כשיטעון ע"י שליח, אבל תובע יכול למנות מורשה, דלגביה לא אמרו חזקה אינו מעיז לטעון דבר שקר. ועוד, דהתובע מקנה המעות להמורשה שלו והרי עומד במקומו וכאילו הוא התובע עצמו, משא"כ בנתבע דאינו מקנה לאחר דבר להיות עומד במקומו. ועוד, דבתובע הוצרכו לתקן מורשה, שלא ילך אדם בממון חבירו למדינת הים וכמ"ש בסימן קכ"ג [סעיף א']. ועיין בד"מ [סעיף ב'] שכתב דאפילו להתובע לא התירו אלא כשהוא יושב בביתו ושולח מורשה לב"ד במקומו בכחו ורשותו, משא"כ כשגם התובע בב"ד, אסור לטעון ע"י מליץ שלו אלא יטעון בעצמו, וכמ"ש הטור בסימן י"ז [סעיף ט'] בשם הרמב"ם [פכ"א מסנהדרין ה"ח], ועיין בדברי המחבר שם סעיף ו':

ש"ך חושן משפט סימן קכד ס"ק א

הנתבע כו' - כתב בד"מ וסמ"ע דאפ"ל לתובע לא התירו אלא כשהוא יושב בביתו ושולח מורשה לב"ד במקומו בכחו ורשותו משא"כ כשגם התובע בב"ד אסור לטעון ע"י מליץ שלו אלא יטעון בעצמו וכמ"ש הטור בשם הרמב"ם בסימן י"ז וע' בדברי המחבר שם סעיף ו' עכ"ל וכ"כ הב"ח דכשהוא בב"ד לכ"ע בין תובע בין נתבע אסור לטעון ע"י אחר ולפ"ז מה שנוהגין עכשיו להתובע טוען בצירוף אחר בב"ד נגד הנתבע היה נרא' דהיינו כמ"ש הסמ"ע בס"י י"ז ס"ק י"ד וז"ל ומה שבזמן הזה נוהגים לדון לועזים ע"י מורשה שלהם הוא מפני שכל שבאו לדין לפני דיינים קבועים ה"ל לקבלו עליהו לדון כן ואין אחר הקבל' כלום עכ"ל ואם כן ה"ה הכא אלא דלפ"ז קשה דא"כ אם הנתבע מעכב יהא אסור ועוד גם להנתבע יהא מותר כשאין התובע מעכב והרי נהגו עכשיו שאפ"ל הנתבע מעכב הב"ד מרשים להתובע לטעון עם מורש' ולהנתבע אין מרש' כלל אלא נראה משום דס"ל כמ"ש הסמ"ע שם מתחל' דיש חילוק בין נותן הבע"ד כח ורשות להמתורגמן דמחשב הוא בע"ד ומותר ובין לא נתן לו כח ורשות דאסור ע"כ וא"כ מסתמא התובע נותן לזה שעומד עמו כח ורשות ולגבי נתבע לא שייך נתינת כח ורשות דאינו יכול לעשות מורשה אפ' אינו עומד בפני ב"ד ולפ"ז מ"ש הד"מ והסמ"ע וב"ח כאן דכשעומד בב"ד אפ"ל לתובע אסור למנות מורש' היינו כשידוע שאין נותן לו כח ורשות:

תפקידו של עורך הדין ע"פ התורה

תלמוד בבלי מסכת שבועות דף לא עמוד א

ואשר לא טוב עשה בתוך עמיו - רב אמר: זה הבא בהרשאה, ושמואל אמר: זה הלוקח שדה שיש עליה עסיקין.

רמב"ם הלכות שלוחין ושותפין פרק ג הלכה ה

כל הבא בהרשאה הרי הוא בכלל הנאמר בהן ואשר לא טוב עשה בתוך עמיו. +/השגת הראב"ד/ וכל הבא בהרשאה וכו'. א"א דוקא כשהוא עם בעל דינו בעיר אחת ומרשה לאחר לתבוע את חובו אבל אם היה בעל דינו בעיר אחרת מציל ממון חבירו הוי עכ"ל. +

תוספות מסכת שבועות דף לא עמוד א

זה הבא בהרשאה - כשעושה בשביל שהוא אלם ובעל טענות שמתעבר על ריב לא לו אבל כשטורח להביא לחבירו מעותיו שאין חבירו יכול לטרוח מצוה קעביד.

כסף משנה הלכות שלוחין ושותפין פרק ג הלכה ה

ולי תרוייהו (ראב"ד והתוספות) איתנהו דכללא דמילתא כל שהבעל דין אינו יכול להוציא מיד הלוח או מפני אלמותו או מפני רחוק המקום מצוה עביד להציל עשוק מיד עושקו אבל אם הלוח אינו אלם יותר מבעל דינו ושניהם בעיר אחת ואפילו הלוח בעיר אחרת ואית למלוה דרכא עליה אז לא טוב עשה:

שולחן ערוך חושן משפט הלכות הרשאה סימן קכג סעיף טו

ואשר לא טוב עשה בעמיו (יחזקאל יח, יח), זה הבא בהרשאה. בד"א, כשהנתבע והתובע בעיר אחת. אבל אם הנתבע בעיר אחת והתובע בעיר אחרת, הרי זה עושה מצוה. הגה: וי"א דאין חילוק בין אם היה עמו בעיר או לא, אלא שכל זמן שהמורשה הוא אלם ובעל טענות, מתעבר על ריב לא לו, (משלי כו, יז); אבל אם עושה כדי להציל עשוק מעושקו, מצוה קעביד (ב"י בשם תוספות

מרדכי מסכת בבא מציעא פרק המפקיד רמז רעו

וששאלת אם האנטלר יכול לטעון כל מה שיכול לטעון ולהערים אפילו בדבר שהוא יודע שאינו (לו כי) חלילה מעשות כן להיות חוטא ולא לו ואפילו בשל עצמו אין רשאי לשקר כדאמרינן פ' שבועת העדות מנין לנושה בחבירו מנה וכו' ת"ל מדבר שקר תרחק